

โครงการการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการจัดทำร่างแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 22

บทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม

ดร.ไชยยศ บุญญากิจ

ได้รับการสนับสนุนจาก
โครงการนโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี
ดำเนินการโดย มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.)
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มกราคม 2549

สารบัญ

1. บทนำ	2
2. บทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม.....	3
2.1 บทบาทด้านการปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย.....	3
2.1.1 กฎหมายและข้อบังคับสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย.....	3
2.1.2 ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ	4
2.1.3 โอกาสของภาคธุรกิจในการใช้ข้อจำกัดของการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นประโยชน์	5
2.2 บทบาทการปฏิบัติของภาคธุรกิจในการปรับปรุงการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมโดยการสมัครใจ.....	6
2.2.1. บทบาทการดำเนินกิจกรรมด้านการป้องกันมลพิษ หรือเทคโนโลยีสะอาด (Cleaner Technology / Pollution Prevention)	6
2.2.2 บทบาทด้านการดำเนินการประยุกต์ใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสากล ISO 14001	9
2.2.3 การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ (Greening the Supply Chain : GSC)	15
2.2.4 ความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจ (Corporate Social Responsibility : CSR)	19
3. การสร้างความร่วมมือของเครือข่ายภาคีธุรกิจ	20
3.1 คณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย (Thailand Business Council for Sustainable Development : TBCSD).....	20
3.2 เครือข่ายการดำเนินงานด้านนิเวศเศรษฐกิจและการผลิตที่สะอาด (Thailand Network of Eco-efficiency and Cleaner Production : TNEC)	21
3.3 กลุ่มดูแลด้วยความรับผิดชอบต่อ (Responsible Care) ในประเทศไทย.....	21
3.4 The Greening of Industry Network – Asia : GIN-Asia	22
3.5 กลุ่มความร่วมมือระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มอุตสาหกรรมไทยเพื่อสิ่งแวดล้อมหรือกลุ่ม IN (Industries and Non-government Organization : IN Group).....	22
3.6 ศูนย์ธุรกิจกับความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility Center in Thailand)	22

3.7 เครือข่ายการจัดซื้อที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย (Thailand Green Purchasing Network : TGPN)	23
4. ข้อเสนอแนะแนวทางการสนับสนุนของภาครัฐ.....	23
5. บทสรุป.....	25
เอกสารอ้างอิง	27

สารบัญกรอบ

กรอบที่ 1 กรณีศึกษา การดำเนินการประยุกต์ใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001	13
กรอบที่ 2 กรณีศึกษา การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านลูกค้าทางธุรกิจ.....	17

เอกสารทางวิชาการ

บทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม¹

เสนอต่อ

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จัดทำโดย

ดร.ไชยยศ บุญญากิจ

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

¹ รายงานการศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

1. บทนำ

ภาคธุรกิจเป็นภาคที่สำคัญในการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในอดีตสังคมทั่วโลกได้ให้ความสำคัญกับการเอาชนะความยากจนและความโง่เขลาเป็นอย่างมาก และได้หล่อหลอมให้เกิดธุรกิจที่มุ่งเน้นสร้างความมั่งคั่งและความมั่นคงทางการเงินของประเทศอย่างกว้างขวาง ผลที่ตามมาก็คือ ความพร้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมหาศาล ในปัจจุบันวงการธุรกิจได้มีความตระหนักรู้ในปัญหาดังกล่าวและหันมาให้ความสำคัญกับการดำเนิน “ธุรกิจที่ยั่งยืน” มากขึ้น ดังเห็นได้จากการนำกลยุทธ์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเข้ามาเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคธุรกิจเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจขนาดใหญ่ในโลก โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วได้ร่วมกันผลักดันเรื่องดังกล่าวมาตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 โดยได้จัดการประชุม World Industrial Conference on Environmental Management : WICEM ขึ้นในปี 1984 เพื่อเรียกร้องให้ธุรกิจเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และในปี 1992 ได้มีการรวมตัวของผู้บริหารระดับสูงของบริษัทชั้นนำทั่วโลก 50 องค์กรใหญ่ ตั้งเป็น “สภาธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Business Council for Sustainable Development : BCSD)² ขึ้นเพื่อนำเสนอมุมมองภาคธุรกิจอุตสาหกรรมในการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในการประชุมของสหประชาชาติ 1992 U.N. Conference on Environment and Development ณ นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล BCSD ได้ประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันเรียกว่า “Declaration of the Business Council for Sustainable Development” มีข้อความว่า **“ภาคธุรกิจเอกชนจะมีบทบาทสำคัญยิ่งในอนาคตเพื่อดูแลสุขภาพของผืนพิภพนี้ ในฐานะที่เป็นผู้นำทางธุรกิจ เราจะยึดมั่นต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อการสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำลายความสุขสมบูรณ์ของคนรุ่นอนาคต”** ในปัจจุบัน BCSD ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สภาธุรกิจโลกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (World Business Council for Sustainable Development : WBCSD) และมีบริษัทสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 150 แห่งทั่วโลก

พัฒนาการของภาคธุรกิจในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ดำเนินมาโดยลำดับผ่านกระบวนการคิด และแนวทางปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการป้องกันมลพิษและการบรรลุผลในการบังคับใช้กฎหมายต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องอันจะนำไปสู่สังคมแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงในสังคมก็ได้ชี้ให้เห็นว่ามาตรการต่างๆ ที่ได้ ริเริ่มขึ้นทั้งจากภาครัฐ นักวิชาการ หรือองค์กรชั้นนำของภาคธุรกิจนั้น ยังไม่อาจขยายไปสู่ภาคธุรกิจในส่วนรวมอย่างเต็มที่มากนัก เนื่องมาจากปัจจัยภายในของภาคธุรกิจเองรวมทั้งปัจจัยภายนอกต่างๆ ทั้งด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ การทำความเข้าใจกับสภาพข้อเท็จจริงของบทบาทหลักของภาคธุรกิจทั้งสองมุมมองหลักคือ มุมมองของการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมในการประกอบกิจการ และมุมมองการสมัครใจ เพื่อริเริ่มหรือเป็นผู้นำด้านการจัดการ

² จากหนังสือ Changing Course

สิ่งแวดล้อมไปสู่การปรับมาตรการของภาครัฐ และภาคอื่นๆ ให้ตรงประเด็นที่ชัดเจนและเหมาะสมในการสนับสนุนบทบาทของภาคธุรกิจกับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นผลดีและรวดเร็วมากขึ้น

2. บทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม

บทบาทที่สำคัญของภาคธุรกิจในการรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตามแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน แยกพิจารณาตามระดับความมุ่งมั่นในการดำเนินการได้เป็น 2 ด้าน คือ 1) บทบาทด้านการปฏิบัติตามกฎหมายหรือมาตรฐานต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย 2) บทบาทการปรับปรุงการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมโดยความสมัครใจ

2.1 บทบาทด้านการปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

2.1.1 กฎหมายและข้อบังคับสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

ในการพัฒนาประเทศที่ผ่านมารัฐบาลให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่จากกระแสกดดันในเรื่องสิ่งแวดล้อมทำให้รัฐบาลเริ่มออกมาตรการข้อบังคับคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมาเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เน้นถึงความจำเป็นในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกำหนดให้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นประเด็นที่บรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7, 8 และ 9

ประเทศไทยได้เพิ่มข้อกำหนดทางด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นมาในรัฐธรรมนูญ โดยกฎหมายส่วนมากเกี่ยวข้องกับสารพิษและพลังงาน จากการมีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติโรงงานฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ทำให้ประเทศไทยมีวิธีการใหม่และมีอำนาจมากขึ้นในการจัดการมลพิษอุตสาหกรรมและปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กฎหมายนี้ยังได้เพิ่มอำนาจในการกำหนด การวางแผน และการใช้กฎหมายบังคับเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานสิ่งแวดล้อมโดยการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ระดับสูงในรัฐบาลที่รับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นมา และจัดสรรเงินบางส่วนให้เป็นกองทุนเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนด้วยตนเองให้แก่หน่วยงานราชการท้องถิ่น การลงทุนด้านการจัดการมลพิษอุตสาหกรรม และการสนับสนุนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติวัดถุอันตราย พ.ศ. 2535 ที่ออกโดยกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นกฎหมายสำคัญในการดูแลเรื่องสารอันตรายและการรับผิดชอบต่อผลกระทบจากสารเหล่านั้น

2.1.2 ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ

สภาพการปฏิบัติตนของภาคธุรกิจตามข้อบัญญัติในกฎหมายยังขาดความสมบูรณ์ครบถ้วน เห็นได้จากข้อพิพาทร้องเรียนของภาคีต่างๆ ในสังคมที่ยังมีปรากฏอย่างต่อเนื่อง ซึ่งลักษณะของปัญหาที่สำคัญประกอบด้วย การขาดความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อกำกับดูแลภาคธุรกิจ และการขาดประสิทธิภาพในการตรวจติดตามผลปฏิบัติงานให้เป็นไปตามข้อบังคับของกฎหมาย

การขาดความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อกำกับดูแลภาคธุรกิจ

ตัวอย่างของความไม่เสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมาย ได้แก่ การควบคุมการปล่อยมลพิษ จากโรงงานอุตสาหกรรมแต่ละประเภท โรงงานที่จัดเข้าประเภทเดียวกันต้องปฏิบัติตามข้อบังคับ ในลักษณะเดียวกันและได้รับโทษภายใต้หลักเกณฑ์ทางกฎหมายอันเดียวกันเมื่อทำผิดข้อบังคับ แต่ยังมีข้อเท็จจริงปรากฏให้เห็นว่ามีผู้ประกอบการบางส่วนยังคงหลบเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น การลักลอบปล่อยมลพิษเกินข้อบังคับในบางช่วงเวลา การลักลอบปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำ การจงใจหยุดเดินเครื่องจักรในระบบบำบัดมลพิษ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่อผู้ประกอบการ มีผลกระทบเป็นความได้เปรียบหรือเสียเปรียบของภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เมื่อเกิด ต่อเนื่องเรื้อรังก็ทำให้เกิดค่านิยมของการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ธุรกิจที่ปฏิบัติตนดีก็เสียเปรียบถูก ลดความสามารถในการแข่งขันหรือธุรกิจที่ปฏิบัติตนดีอาจลดจำนวนลงในที่สุด

การขาดประสิทธิภาพในการตรวจติดตามผลปฏิบัติงานให้เป็นไปตามข้อบังคับของกฎหมาย

การตรวจติดตามผลบังคับใช้กฎหมายมีผลต่อการควบคุมแก้ไขและป้องปรามปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสังคมและชุมชนข้างเคียง สภาพการตรวจติดตามผลการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมกับภาคธุรกิจในปัจจุบันกล่าวได้ว่ายังไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงนัก เนื่องจากจำนวนโรงงานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในขณะที่จำนวนเจ้าหน้าที่ ไม่ได้เพิ่มขึ้นในสัดส่วนเดียวกัน อีกทั้งความสามารถของเจ้าหน้าที่ทางวิชาการในการบังคับใช้กฎหมายไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของปัญหาที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่ามีหลายกรณีที่เกิดปัญหามลพิษมีลักษณะความรุนแรงถึงขั้นวิกฤตแล้วหน่วยงานที่รับผิดชอบจึงจะรับทราบข้อมูล และเข้ามาดำเนินการปรับแก้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากลไกการตรวจติดตามผลบังคับดังกล่าวยังไม่สามารถ สะท้อนปัญหาสิ่งแวดล้อมจากภาคธุรกิจได้อย่างถูกต้อง ฉับไว และแม่นยำเพียงพอต่อการตัดสินใจของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในระดับต่างๆ อย่างทันทั่วถึง

2.1.3 โอกาสของภาคธุรกิจในการใช้ข้อจำกัดของการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นประโยชน์

หากใช้มุมมองในแง่การสร้างโอกาสการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นการลดความเสี่ยงของการดำเนินธุรกิจ หากได้มีการสื่อสารผลปฏิบัติตามข้อบังคับทางกฎหมายหรือมาตรฐานต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างองค์กรกับภาคีต่างๆ ขององค์กรธุรกิจ ทั้งผู้ถือหุ้น ลูกค้า และภาคีอื่นๆ โอกาสของภาคธุรกิจในมุมมองนี้จึงประกอบด้วยการใช้กระบวนการเชิงรุกต่างๆ ได้แก่ การพัฒนาขีดความสามารถของภาคธุรกิจในการจัดทำข้อมูลและรายงานผลปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม การวางระบบกระตุ้นให้เกิดค่านิยมผู้ประกอบการที่มีความรับผิดชอบปฏิบัติตามกฎหมาย การสร้างความเข้มแข็งของพหุภาคีในการตรวจติดตามการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมโดยการมีส่วนร่วม การสร้างขีดความสามารถให้หน่วยงานระดับท้องถิ่นในการกำหนดข้อบังคับต่างๆ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมกับภาคธุรกิจ

การพัฒนาขีดความสามารถของภาคธุรกิจในด้านข้อมูล

การกำกับดูแลด้านข้อมูลที่ถูกต้องฉับไวและแม่นยำเพียงพอต่อการติดตามผลหรือการตัดสินใจ ถือเป็นขีดความสามารถหลักขององค์กรธุรกิจ ซึ่งจะทำให้ได้ดีหากองค์กรธุรกิจเองมีความรู้ และมีการจัดทาระบบข้อมูลที่สอดคล้องต่อการติดตามผลของหน่วยงานของรัฐ โดยข้อมูลเหล่านี้ต้องเป็นประโยชน์ต่อการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรเองด้วย

การวางระบบกระตุ้นให้เกิดค่านิยมผู้ประกอบการที่มีความรับผิดชอบปฏิบัติตามกฎหมาย

การส่งเสริมคนคิดดีทำดีให้ปรากฏและได้รับเกียรติในสังคมทำได้โดยหน่วยงานภาครัฐร่วมกับองค์กรตัวแทนของภาคีต่างๆ ในสังคม ทั้งนี้โดยการจัดกระบวนการคัดสรร และกระบวนการประเมินผลปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพเพื่อให้รางวัลเชิดชูเกียรติในสังคมอย่างกว้างขวาง เช่น การจัดรางวัลธุรกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งชาติ เป็นต้น

การสร้างความเข้มแข็งของพหุภาคีในการตรวจติดตามผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม

รัฐ-องค์กรธุรกิจ-องค์กรตัวแทนชุมชนและผู้บริโภค เป็นสามภาคีสำคัญที่จะทำให้การประกอบการของภาคธุรกิจสมดุลในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและการปล่อยมลพิษในระดับที่เหมาะสมยอมรับได้ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อชุมชน และทำให้ภาครัฐมีภาระในการกำกับดูแลในระดับที่มีประสิทธิภาพและทันต่อเหตุการณ์ หลักการสำคัญ คือ การลดความเสี่ยงขององค์กรธุรกิจโดยสร้างระบบตรวจติดตามผลร่วมกันทั้งสามฝ่าย ให้มีการรายงานผลที่เป็นประโยชน์ สามารถสื่อสารสร้างความเข้าใจได้อย่างตรงไปตรงมา นำไปสู่การคลี่คลายปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

การสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่นอาจเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากการทำงานร่วมกันกับภาคธุรกิจ เพื่อสร้างกฎกติกา มารยาทด้านสิ่งแวดล้อมที่ปฏิบัติได้จริงไม่ขัดแย้ง ทำให้ภาคธุรกิจปรับตัวได้ดีและเห็นประโยชน์ รวมทั้งมีกำลังใจในการพัฒนาตนให้มีผลปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมดีขึ้น

2.2 บทบาทการปฏิบัติของภาคธุรกิจในการปรับปรุงการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมโดยการสมัครใจ

2.2.1. บทบาทการดำเนินกิจกรรมด้านการป้องกันมลพิษ หรือเทคโนโลยีสะอาด

(Cleaner Technology / Pollution Prevention)

2.2.1.1 สถานการณ์ในปัจจุบัน

เทคโนโลยีสะอาด (Cleaner Technology / Cleaner Production / Pollution Prevention / Green Productivity) เป็นแนวคิดและเทคนิคในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่การประหยัด รวมทั้งลดการเกิดของเสียให้น้อยที่สุด โดยมีการเก็บข้อมูลและตรวจประเมินอย่างเป็นระบบ ทำให้รู้สาเหตุของผลกระทบ และหาทางป้องกันหรือแก้ไขได้ถูกต้องในมุมมองต่างๆ ทั้งด้านวิธีปฏิบัติงาน การจัดการ และเทคโนโลยี โดยคำนึงถึงลำดับความสำคัญของปัญหา ความเหมาะสมในการนำมาตรการปรับปรุงไปปฏิบัติในองค์กร และความต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหา กิจกรรมเหล่านี้จึงช่วยลดต้นทุนการผลิตและลดค่าใช้จ่ายในการจัดการกับของเสีย แนวคิดเทคโนโลยีสะอาดยึดหลักสำคัญสามประการ คือ หลักการป้องกันปัญหา (Prevention) หลักแห่งบูรณาการ (Integration) และหลักของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continual Improvement)

ในประเทศไทยได้มีการนำหลักการเทคโนโลยีสะอาดมาใช้ในภาคธุรกิจอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2533 และเริ่มเข้าไปมีบทบาทในภาคการศึกษาและวิจัยอย่างกว้างขวางในปี พ.ศ. 2539 แนวคิดและวิธีการเทคโนโลยีสะอาดได้รับการขยายผลไปสู่ภาคีต่างๆ ได้แก่ โรงเรียน โรงแรม โรงพยาบาล และชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2545 กรมควบคุมมลพิษได้จัดทำแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการผลิตที่สะอาด (National Master Plan on Cleaner Production) ขึ้น แผนแม่บทดังกล่าวได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2545 และคณะรัฐมนตรีเห็นชอบเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2545 กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (ขณะนั้น) โดยกรมควบคุมมลพิษได้จัดส่งแผนแม่บท ให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนงานโครงการของหน่วยงานต่อไป โดยกรมควบคุมมลพิษทำหน้าที่ติดตามผลการดำเนินงานและรายงานให้คณะกรรมการควบคุมมลพิษและคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติทราบทุก 6 เดือน การมีแผนแม่บททำให้การดำเนินมาตรการสนับสนุนและส่งเสริมเทคโนโลยีสะอาดมีขอบเขตและทิศทางที่ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งหลายหน่วยงานก็ได้มีความก้าวหน้าในการดำเนินมาตรการต่างๆ พอสมควร ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการประกาศใช้แผนแม่บท ดังกล่าว นับเป็น

จุดเริ่มต้นของการนำวิธีการด้านเทคโนโลยีสะอาดไปสู่การป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากกิจกรรมของภาคธุรกิจโดยแท้จริง

บทบาทของภาคธุรกิจกับการส่งเสริมเทคโนโลยีสะอาดนั้นมีสองด้านหลักๆ ด้วยกันคือ 1) การให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและองค์กรอิสระต่างๆ ในการศึกษารูปแบบการดำเนินงานเทคโนโลยีสะอาดที่เหมาะสมกับธุรกิจแต่ละประเภท โดยการร่วมเรียนรู้และดำเนินงานผ่านโครงการต้นแบบหรือโครงการโรงงานสาธิตต่างๆ 2) การริเริ่มเรียนรู้และพัฒนากิจกรรมเทคโนโลยีสะอาดมาประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจ

ในแง่ของการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐนั้น โรงงานอุตสาหกรรมในหลายสาขา เช่น อุตสาหกรรมนม อุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง อุตสาหกรรมอาหารแช่เย็น อุตสาหกรรมผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยวอุตสาหกรรมผลิตเส้นขนมจีน อุตสาหกรรมโรงสีข้าว อุตสาหกรรมน้ำมันปาล์ม และอุตสาหกรรมผลิตลูกชิ้น ได้เข้าร่วมโครงการนำร่องกับกรมโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งได้จัดทำแนวปฏิบัติที่ดีด้านการป้องกันมลพิษและเทคโนโลยีสะอาด เพื่อสนับสนุนให้มีการนำไปใช้ดำเนินการในองค์กรธุรกิจด้วยความสมัครใจอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินการส่งเสริมผ่านหน่วยงานเทคโนโลยีสะอาด และมีการขยายผลโดยความสมัครใจ และติดตามผลโดยกรมโรงงานอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้กลุ่มธุรกิจขนาดเล็กก็ได้เข้าร่วมนำร่องในโครงการของกรมควบคุมมลพิษและกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมหลายโครงการ ในการจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันมลพิษ เช่น สถานพยาบาลขนาดเล็ก โรงเรียน โรงแรม ทำขึ้นปลา ฟาร์มสุกร เป็นต้น โดยคู่มือเหล่านี้ได้นำมาใช้เพื่อช่วยให้ภาคธุรกิจปรับปรุงกิจการด้านสิ่งแวดล้อมด้วยความสมัครใจ แต่ถึงแม้ว่าจะได้มีธุรกิจบางส่วนเข้าร่วมเป็นโครงการนำร่องเพื่อสร้างแนวปฏิบัติที่ดีในการป้องกันมลพิษในหลายๆ โครงการในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ก็ยังพบว่ายังมีการขยายผลไปสู่องค์กรอื่นๆ ในธุรกิจไม่มากนัก ส่วนในแง่ของการริเริ่มกิจกรรมต่อยอดเทคโนโลยีสะอาดในภาคธุรกิจนั้น ในปัจจุบันได้เห็นการใช้เทคโนโลยีสะอาดเป็นกระบวนการพื้นฐานในการ บูรณาการเข้ากับเทคนิค/วิธีการอื่นๆ ตามความเหมาะสม เช่น การประเมินผลปฏิบัติงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Performance Evaluation : EPE) การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคุณค่าทางธุรกิจ (Greening the Supply Chain : GSC) การสร้างพื้นฐานข้อมูลสำหรับกระบวนการ Benchmarking เป็นต้น บทบาทเหล่านี้มักเป็นของธุรกิจขนาดใหญ่ โดยทำงานร่วมกับองค์กรต่างๆ เช่น สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย คณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย และพบว่ามีผลขยายผลอย่างจำกัดเช่นกัน

2.2.1.2 ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ

ความริเริ่มหรือการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคธุรกิจในกิจกรรมต่างๆ ด้านเทคโนโลยีสะอาดที่ผ่านมา ส่วนใหญ่แล้วเป็นการเข้าไปร่วมในโครงการของหน่วยงานภาครัฐและโครงการของหน่วยงานอิสระทั้งภายในและภายนอกประเทศ องค์กรความรู้รวมทั้งข้อมูล ข่าวสาร จึงได้รับผ่านโครงการเหล่านี้เป็นส่วนใหญ่ ทำให้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์เป็นอย่างมาก ภาคธุรกิจจึงขาดความฉับไวในการปรับตัว เรียนรู้ หรือดำเนินมาตรการเชิงรุกต่างๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของตน

การดำเนินงานเทคโนโลยีสะอาดในองค์กรธุรกิจเป็นการบริหารความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้และการสร้างภาวะผู้นำทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกลไกสนับสนุนที่แข็งแกร่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการอบรมให้ความรู้และการให้คำปรึกษาเพื่อพัฒนาทักษะขององค์กรอย่างต่อเนื่อง ปัญหาสำคัญก็คือ การขาดงบประมาณที่เพียงพอและต่อเนื่องที่จะสามารถขับเคลื่อน ทำให้กลไกการสนับสนุนและส่งเสริมเทคโนโลยีสะอาดดำเนินไปได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนเป็นที่พึงได้อย่างจริงจัง

2.2.1.3 โอกาสของภาคธุรกิจ

การผลักดันให้ธุรกิจขนาดเล็กปรับตัวรองรับมาตรฐานสากล กฎระเบียบของประเทศต่างๆ หรือแนวปฏิบัติที่ดีด้านสิ่งแวดล้อมด้วยคู่ค้าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้ โดยเฉพาะเมื่อมีการกำหนดเป้าหมายการสร้างพันธมิตรธุรกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจไทยในตลาดการค้าโลกภาคธุรกิจรวมทั้งภาครัฐและองค์กรอิสระต้องเรียนรู้ยุทธวิธีที่เรียกว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การสร้างความตระหนักและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การเรียนรู้การทำแผนกลยุทธ์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจในองค์กร การเรียนรู้วิธีการสอนงานระหว่างภาคธุรกิจด้วยกันเอง การส่งผ่านความรู้และประสบการณ์ เทคโนโลยีสะอาด และการใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมจากองค์กรหลักไปสู่ธุรกิจในสายโซ่อุปทานของตน

เนื่องจากมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมและการตอบสนองต่อสังคมมีความชัดเจนและจะเป็นแรงกดดันสู่การเปลี่ยนแปลงในอนาคตอันใกล้ กลยุทธ์อย่างหนึ่งของภาคธุรกิจในการตอบรับกระแสดังกล่าวคือ การสร้างหุ้นส่วนเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน ได้แก่ การจัดตั้งชมรมพหุภาคีเพื่อดำเนินงานเทคโนโลยีสะอาดในองค์กร เช่น ชมรมสิ่งแวดล้อมสมุทรปราการ และกลุ่มความร่วมมือระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มอุตสาหกรรมไทยเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือกลุ่ม IN (Industries and Non-government Organization : IN Group) ศูนย์ธุรกิจกับความรับผิดชอบต่อสังคม การทำโครงการความร่วมมือระหว่างหน่วยราชการส่วนกลาง องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเพื่อจัดทำแนวปฏิบัติด้านการป้องกันมลพิษและเทคโนโลยีสะอาดของท้องถิ่น เป็นต้น

2.2.1.4 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการสนับสนุนภาคธุรกิจ

1. จัดให้มีหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ดูแลกลไกส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมเทคโนโลยีสะอาด ให้มีการเรียนรู้ นำไปใช้ และขยายผลอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วในทุกภาคีที่เกี่ยวข้อง
2. บรรจุเทคโนโลยีสะอาดเข้าในแผนปฏิบัติการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคธุรกิจในทุกระดับ
3. พัฒนาศักยภาพศูนย์ข้อมูลและให้คำปรึกษาในการสนับสนุนและส่งเสริมงานด้านเทคโนโลยีสะอาดให้กับภาคธุรกิจโดยตรงโดยเน้นกลุ่มสาขาตามลำดับความสำคัญ

2.2.2 บทบาทด้านการดำเนินการประยุกต์ใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสากล ISO 14001

ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management System : EMS) เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ถูกออกแบบมาเพื่อให้ภาคธุรกิจสามารถนำไปใช้ภายในองค์กรเพื่อการมีส่วนร่วมในการ แก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งโดยทั่วไปภายในองค์กรธุรกิจอาจมีระบบการจัดการชนิดอื่นอยู่แล้ว เช่น ระบบ การจัดการคุณภาพ (Quality Management System : QMS) ฯลฯ ถ้าหากองค์กรธุรกิจสามารถรวม เหาะบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบการจัดการโดยรวมภายใน องค์กรได้ ก็สามารที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยปัจจุบันอนุกรมมาตรฐานเพื่อการจัดการ สิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการวิชาการคณะที่ 207 (Technical Committee : TC 207) ขององค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน (International Organization for Standardization : ISO) ได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นมาตรฐานสากลให้ทุกประเทศใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดย ประโยชน์ของการมีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้มีหลายประการ ดังเช่น ลดต้นทุนของ องค์กรในระยะยาว เนื่องจากมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น การจัดการทรัพยากร การ จัดการของเสีย เป็นต้น ช่วยลดการทำลายสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกระบวนการผลิต รวมทั้งป้องกัน ปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ช่วยเพิ่มภาพลักษณ์ขององค์กรให้ดีขึ้น ช่วยสร้างภาวะได้เปรียบและเพิ่ม ศักยภาพการแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศ ทำให้เกิดการบริหารงานทางสิ่งแวดล้อมอย่างเป็น ระบบ มีแผนรองรับในการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน เพื่อป้องกันและบรรเทาผลกระทบด้าน สิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดขึ้นจากสถานการณ์ดังกล่าว เป็นต้น

2.2.2.1 สถานการณ์ในปัจจุบัน

ความจำเป็นที่องค์กรจะต้องมีระบบการจัดการที่สอดคล้องกับ ISO 14001 นั้นจะทวี ความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ตามกฎหมายที่องค์กรหรือธุรกิจนั้นๆ ต้องเกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติ การจัดการสิ่งแวดล้อม, พระราชบัญญัติโรงงาน, กฎกระทรวงว่าด้วยมลพิษทั้งทางน้ำและอากาศ รวมทั้งกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายไปยังประเทศที่มีความเข้มงวด ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น กฎหมายว่าด้วยการนำกลับมาใช้ใหม่ของประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป เป็นต้น นอกจากนี้ หน่วยงานราชการยังเปิดโอกาสให้กับองค์กรที่ผ่านการรับรอง ISO 14001 จาก

หน่วยงานรับรองที่อยู่ภายใต้การรับรองของหน่วยงานรับรองแห่งชาติ (National Accreditation Committee : NAC) สามารถใช้เป็นเหตุผลในการยกเว้นภาษีด้านโรงงานได้

องค์กรธุรกิจหลายองค์กรได้จัดทำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 โดยมีแรงกดดันจากลูกค้า บางส่วนมุ่งเน้นให้ผ่านการรับรองเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดี

จากข้อมูลการขอรับรอง ISO 14001 ทั่วโลก³ (เมษายน 2548) มีองค์กรที่ได้รับการรับรองจำนวน 88,800 องค์กร ซึ่ง 3 อันดับแรก คือ ญี่ปุ่น (18,104) จีน (8,865) และ สเปน (6,523) สำหรับประเทศไทย มีจำนวน 974 องค์กรที่ได้รับการรับรองจัดอยู่ในอันดับที่ 19 ซึ่งถือเป็นลำดับที่หนึ่งในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นลำดับที่ 6 ในเอเชีย รองจาก ญี่ปุ่น จีน เกาหลี อินเดียและไต้หวัน

ปัจจุบัน (ธันวาคม 2548)⁴ ไทยมีจำนวนองค์กรที่ได้รับการรับรองอยู่ที่ 1,121 องค์กร เมื่อพิจารณาเฉพาะประเภทขององค์กรธุรกิจภาคการผลิตและบริการที่ได้รับการรับรองมีดังนี้

1. อุตสาหกรรมการผลิต เช่น โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มหลักที่ได้รับการรับรองโดยเฉพาะบริษัทขนาดใหญ่ ปัจจุบันจำนวนองค์กรที่ได้รับการรับรองส่วนใหญ่ในลำดับต้นๆ คือ กลุ่มการผลิตวิทยุ/โทรทัศน์/อุปกรณ์โทรคมนาคม (109) กลุ่มยานยนต์ อุปกรณ์ขนส่งและการบำรุงรักษา (101) กลุ่มเครื่องจักรกลและอุปกรณ์ (56) กลุ่มเครื่องมือทางไฟฟ้าและอุปกรณ์ (54) กลุ่มผลิตภัณฑ์พลาสติก (47) กลุ่มสารเคมีขั้นมูลฐาน (46) กลุ่มผลิตภัณฑ์เคมีภัณฑ์อื่นๆ (42) กลุ่มผลิตภัณฑ์โลหะ (42) เป็นต้น

พบว่าอุตสาหกรรมการผลิตจะประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ มากมายทั้งในกิจกรรมการใช้วัตถุดิบ องค์กรประกอบส่วนผสม การใช้พลังงานในรูปแบบต่างๆ เช่น น้ำมัน ไฟฟ้า แก๊ส ขณะเดียวกันก็สร้างปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมออกมาในรูปแบบต่างๆ มากมายตลอดทุกๆ ขั้นตอนการผลิตและกรรมสนับสนุนการผลิต อีกทั้งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้เองก็มีส่วนอย่างมากในการสร้างปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในขณะการใช้งานและเศษเหลือทิ้งจากการใช้งาน จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการผลิตเป็นแหล่งที่มีกิจกรรมที่สร้างปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง ดังนั้นหลักการการนำระบบ ISO 14001 มาใช้ในกลุ่มนี้จะมุ่งพิจารณาการลดและป้องกันของเสียที่ต้นทางในแต่ละกิจกรรมของการผลิต มีการใช้วัตถุดิบ พลังงาน และทรัพยากรต่าง ๆ สำหรับการผลิตอย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมถึงพิจารณาหลักการนำกลับมาใช้ใหม่ด้วย ดังนั้น องค์กรในอุตสาหกรรมการผลิต ถ้ามีจำนวนองค์กรที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน ISO 14001 มากเท่าใดย่อมเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการช่วยลดการสร้างปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม

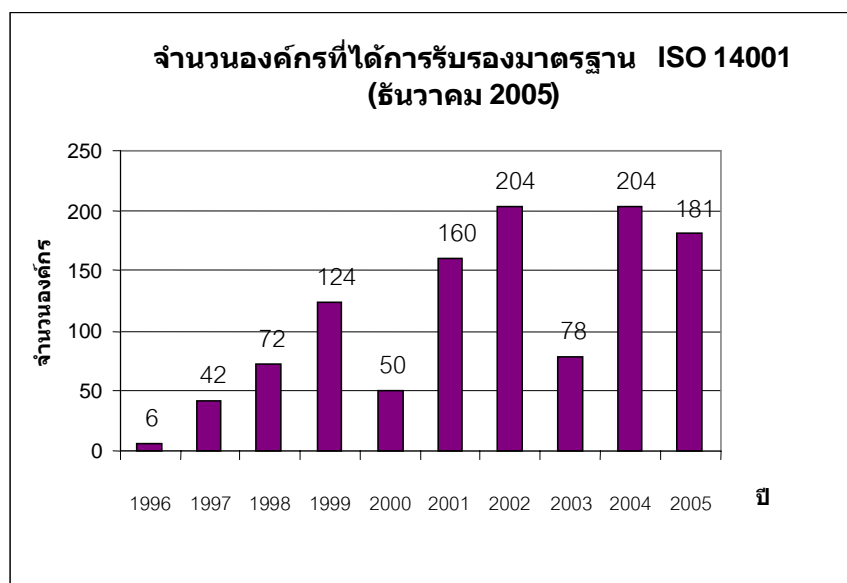
³ จากการสำรวจของ Dr.Reinhard Peglau, Federal Environmental Agency เยอรมัน. เมษายน 2548.

⁴ ข้อมูลจาก www.tisi.go.th

2. โรงพยาบาล/สถานพยาบาล ปัจจุบันมีเพียง 20 องค์กร ที่ได้รับการรับรอง ซึ่งยังไม่ค่อยแพร่หลายมากนักทั้งที่ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากสถานพยาบาลมีมากมาย เช่น การใช้พลังงาน สาธารณูปโภค น้ำเสีย ขยะติดเชื้อ ขยะอันตราย ยาหมดอายุ การติดเชื้อจากผู้ป่วยไปยังผู้ไม่ป่วย หรือแม้กระทั่งภัยจากหมอน้ำและเตาเผาขยะ ที่มักไม่มีผู้รู้ดูแล เป็นต้น ล้วนเป็นปัญหาที่มีผลต่อผู้ป่วย และเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลโดยตรง รวมทั้งมีผลต่อค่าใช้จ่ายด้วย ดังนั้นการประยุกต์ใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นทางเลือกที่ดีทางหนึ่งเพื่อมุ่งให้สถานพยาบาล โรงพยาบาลเป็นที่พึงของผู้ป่วยได้อย่างสบายใจ รวมถึงการประหยัดค่าใช้จ่าย

3. ภาคบริการ เช่น โรงแรม ธนาคาร อาคารสำนักงาน บริษัทที่ไม่ใช่การผลิต (เข้ามาขายไป บริการขนส่ง ติดตั้ง การประกอบ) ฯลฯ ข้อมูลจำนวนองค์กรที่ได้รับการรับรองในกลุ่มนี้ เช่น กลุ่มการขนส่ง/ปลีก 51 องค์กร การขนส่งและกิจกรรมสนับสนุน 47 องค์กร โรงแรมและที่พักมีจำนวน 2 องค์กร เป็นต้น เนื่องจากการบริการเป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างกว้างขวาง บางกิจกรรมเป็นผู้ก่อปัญหาโดยตรง บางกิจกรรมผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น คู่ค้า ผู้ส่งมอบ เป็นผู้สร้างปัญหาหลัก ดังนั้นการประยุกต์ใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น ถ้าเป็นปัญหาที่เกิดจากหน่วยงานเองก็สามารถแก้ไขได้โดยตรง แต่หากเกิดจากคู่ค้า ผู้ส่งมอบ หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ก็ต้องสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อผลักดันให้คู่ค้า ผู้ส่งมอบแก้ไขปัญหาในหน่วยงานตนเอง โดยอาจกำหนดเงื่อนไขหรือในสัญญาเพื่อผลักดันให้มีการปรับปรุงหรือร่วมมือกันให้เกิดการปรับปรุง

2.2.2.2 ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ

จากกราฟจะเห็นว่าในช่วง 10 ปี องค์กรในประเทศไทยที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 เพิ่มขึ้นทุกปี แต่อัตราการเพิ่มจะลดน้อยลงและในช่วงหลังมีแนวโน้มจะลดน้อยลง เนื่องจากขณะนี้ องค์กรธุรกิจที่มีขนาดใหญ่หรือประกอบธุรกิจส่งออกไม่ว่าจะเป็นองค์กรของคนไทยหรือบริษัทข้ามชาติได้รับการรับรองเกือบทั้งหมดแล้ว ส่วนวิสาหกิจขนาดกลางและเล็กส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดในการจัดทำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 เนื่องจากขาดบุคลากรงบประมาณ และความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทางสำนักเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม โรงงานของกรมโรงงานอุตสาหกรรม ได้จัดทำโครงการส่งเสริมการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมและขนาดกลาง (Environment Management System for SMEs) ขึ้นในปี พ.ศ. 2546 โดยการสนับสนุนทางวิชาการจากสำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมัน (Deutsche Gassellschaft für Technische Zusammenarbeit : GTZ) แต่โครงการดังกล่าวยังเป็นโครงการนำร่องและจำกัดจำนวนโรงงาน ส่วนสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมได้จัดทำโครงการฝึกอบรมและให้คำปรึกษาแนะนำการจัดทำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งเป็นโครงการที่คิดค่าธรรมเนียมในอัตราต่ำ เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ประกอบการ และเพื่อให้เกิดความมั่นใจและสร้างการยอมรับจากลูกค้า

2.2.2.3 โอกาสของภาคธุรกิจ

1. โอกาสทางการค้า

การนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นมาตรฐานสากลไปใช้ในภาคธุรกิจต่างๆ จะเป็นการเพิ่มโอกาสทางการค้าได้มากขึ้นโดยเฉพาะการค้าระหว่างประเทศที่จะช่วยคุ้มครองหรือป้องกันธุรกิจนั้นจากกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดมากของแต่ละประเทศได้ หรือด้านความเป็นธรรมทางการค้าซึ่งทางองค์การการค้าโลกหรือ World Trade Organization : WTO ได้ตั้งคณะกรรมการการค้าและสิ่งแวดล้อม (Committee on Trade and Environment) เพื่อพิจารณาดูแลการนำมาตรฐานทางการค้ามาผนวกกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทางการค้าระหว่างการผลิตสินค้าด้วยต้นทุนต่ำเนื่องจากไม่มีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีกับการผลิตสินค้าที่ลงทุนสูงด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

2. โอกาสด้านการสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการประหยัดทรัพยากร

การนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมไปใช้ นอกจากจะทำให้เกิดความเป็นธรรมทางการค้าดังที่กล่าวมาแล้ว เมื่อหน่วยงานใดนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมไปใช้ด้วยการปรับให้เข้ากับระบบการบริหารงานประจำย่อมทำให้แนวคิดขยายจากหน่วยงานหนึ่งไปสู่อีกหน่วยงานหนึ่งที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ตีร่วมกันในการพัฒนาและเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพในองค์กร และการนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมมาใช้ถึงแม้จะเป็นการลงทุนระยะแรก แต่จะส่งผลดีในระยะยาว เพราะเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมหรือธุรกิจในด้านทรัพยากรต่างๆ รวมทั้งเป็นแนวทางป้องกันมลพิษต่าง ๆ ตั้งแต่ต้น

กรอบที่ 1 กรณีศึกษา การดำเนินการประยุกต์ใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001
วงจรการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง : continual improvement

มาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 เป็นมาตรฐานการจัดการที่สามารถใช้เป็นแนวทางให้องค์กรจัดระบบการจัดการของตนเองเพื่อให้สามารถบรรลุตามนโยบายสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ ซึ่ง ISO 14001 เป็นมาตรฐานที่กระทำด้วยความสมัครใจ ไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดสิ้นสุดของการดำเนินการ ไม่ได้เป็นข้อกีดกันทางการค้า แต่ใช้เป็นมาตรฐานสากลในการจัดซื้อจัดจ้างทางการค้า ซึ่งในหลักการจะมุ่งเน้นการป้องกันมลพิษ การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และให้การดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามข้อกำหนด และหลักในการประยุกต์ใช้ คือ การใช้กระบวนการ PDCA ประกอบด้วย 1) การวางแผน (Planning) 2) การนำไปปฏิบัติ (Doing) 3) การตรวจสอบ (Checking) 4) การทบทวน (Action) อีกทั้งระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 สามารถปรับให้เข้ากับระบบการจัดการที่หน่วยงานมีอยู่ได้เป็นอย่างดี

ประโยชน์ที่ได้รับจากการประยุกต์ใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001

1. มีความชัดเจนในงาน เนื่องจากมีการกำหนดโครงสร้างการบริหาร กำหนดบทบาทหน้าที่ และผู้รับผิดชอบชัดเจน
2. มีระบบตรวจสอบที่สามารถตรวจสอบได้ โดยที่ทีมงานตรวจสอบระบบที่ผ่านการอบรมตามระบบมาตรฐาน ISO 14001
3. ได้แนวทางในการลดปัญหาด้านการใช้ทรัพยากรและสามารถนำไปประยุกต์ในกิจกรรมอื่นได้ ทำให้สามารถประหยัดด้านต้นทุน บุคลากร และงบประมาณ

ตัวอย่าง : การดำเนินการประยุกต์ใช้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001

ลักษณะกระบวนการผลิต	ข้อมูลเบื้องต้น	โครงการ / ประโยชน์ที่ได้รับ
ผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้า	<ul style="list-style-type: none"> ■ เป็นบริษัทผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก 50 % ■ ใช้เวลา 13 เดือนเพื่อขอการรับรองระบบ ■ ใช้งบประมาณ 3.8ล้านบาทในการขอระบบ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การนำน้ำเสียจากกระบวนการผลิตที่ผ่านการบำบัดกลับมาใช้ใหม่ได้ถึง 20 % ■ การลดปริมาณการใช้กล่องกระดาษ โดยใช้พลาสติกทดแทน ซึ่งช่วยลดต้นทุนกล่องกระดาษที่มีต้นทุนสูงได้อย่างมาก เพราะพลาสติกที่ใช้แทนสามารถนำกลับมาใช้ซ้ำและสามารถลดปริมาณกระดาษได้ 50 % ■ จากการนำระบบ ISO 14001 มาประยุกต์ใช้สามารถลดต้นทุนได้ 0.5 ล้านบาทต่อปี
ผลิตอาหารแช่แข็ง	<ul style="list-style-type: none"> ■ บริษัทผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก 85 % ■ ใช้เวลา 9 เดือนเพื่อขอการรับรองระบบ ■ บริษัทได้รับผ่านการรับรองระบบ ISO 9000 แล้ว ■ ใช้งบประมาณ 7.7 ล้านบาทในการขอระบบ ■ ใช้หลักการ 4 R และ 1-A คือ Reduce Reuse Recycle Recovery และ Avoid ในกระบวนการผลิต 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การนำน้ำเสียจากกระบวนการผลิตที่ผ่านการบำบัดกลับมาใช้ใหม่ ■ การควบคุมระดับเสียงในสถานที่ทำงาน ■ การลดโอกาสเสี่ยงจากหม้อไอน้ำ ■ การตรวจสอบคุณภาพน้ำทิ้งให้ได้ตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนดก่อนปล่อยลงรางสาธารณะ ■ จากการนำระบบ ISO 14001 มาประยุกต์ใช้สามารถลดต้นทุนได้ 1.4 ล้านบาทต่อปี
ผลิตรถยนต์	<ul style="list-style-type: none"> ■ บริษัทผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก 30 % ■ ใช้เวลา 12 เดือนเพื่อขอการรับรองระบบ ■ บริษัทได้รับผ่านการรับรองระบบ ISO 9000 แล้ว ■ ใช้งบประมาณ 2 ล้านบาทในการขอระบบ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ การผลิตเครื่องยนต์แบบประหยัดพลังงาน ■ การตรวจสอบคุณภาพน้ำทิ้งให้ได้ตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนดก่อนปล่อยลงรางสาธารณะ ■ นำน้ำเสียที่ผ่านการบำบัดมาใช้ประโยชน์ เช่น ใช้ดับเพลิงในกรณีฉุกเฉิน รดน้ำต้นไม้ และสนามหญ้า เป็นต้น ■ จากการนำระบบ ISO 14001 มาประยุกต์ใช้สามารถลดต้นทุนได้ 2.4 ล้านบาทต่อปี
ผลิตผงคาร์บอน	<ul style="list-style-type: none"> ■ บริษัทผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก 70 % ■ ใช้เวลา 14 เดือนเพื่อขอการรับรองระบบ ■ บริษัทได้รับผ่านการรับรองระบบ ISO 9000 แล้ว ■ ใช้งบประมาณ 2.8 ล้านบาทในการขอระบบ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ปรับปรุงระบบการจัดการฝุ่นและน้ำมันในกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ■ การนำน้ำคอนเดนเสทจากระบบไอน้ำในกระบวนการผลิตกลับมาใช้ประโยชน์ ■ จัดทำตารางการบำรุงรักษาเครื่องจักรและกำหนดผู้ตรวจติดตามอย่างชัดเจน ■ จากการนำระบบ ISO 14001 มาประยุกต์ใช้สามารถลดต้นทุนได้ 0.9 ล้านบาทต่อปี

การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ (Greening the Supply Chain : GSC)

2.2.3.1 สถานการณ์ในปัจจุบัน

การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจได้รับความนิยมในการนำมาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายโดยบริษัทข้ามชาติและองค์กรขนาดใหญ่ในต่างประเทศ เพื่อตอบสนองต่อกระแสการพัฒนาธุรกิจที่ยั่งยืน และข้อตกลงด้านการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งนับวันจะให้ความสำคัญมากขึ้นในเรื่องต่อการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อควบคุมจัดการ และปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและการจัดการสิ่งแวดล้อมตลอดห่วงโซ่การผลิต นับตั้งแต่การคัดสรรวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตโดยผู้ขายสินค้า/วัตถุดิบ (ซัพพลายเออร์) ให้แก่โรงงานหรือผู้ผลิตสินค้า จนถึงการนำส่งสินค้าไปยังผู้บริโภค

การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจในประเทศไทยได้มีการดำเนินการในกลุ่มบริษัทอุตสาหกรรมข้ามชาติเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากบริษัทแม่ในต่างประเทศได้กำหนดให้บริษัทเครือข่ายที่ตั้งอยู่ ณ ประเทศต่างๆ ต้องนำนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมไปปฏิบัติเพื่อตอบสนองต่อความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมของลูกค้าและข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อมของการทำการค้าระหว่างประเทศ

จากการแข่งขันทางการค้าอย่างเข้มข้นในตลาดโลกและความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางเทคโนโลยีส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ นำประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นเงื่อนไขในการทำการค้าระหว่างประเทศ โดยจัดทำมาตรการต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการปกป้องสินค้าในประเทศ และป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศที่อาจเกิดขึ้นจากการนำสินค้าจากประเทศต่างๆ เข้ามาบริโภคในประเทศของตน

2.2.3.2 โอกาสของภาคธุรกิจ

การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจเป็นกุญแจอันหนึ่งที่สำคัญที่จะนำไปสู่การยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคธุรกิจโดยใช้มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นนำ ทั้งนี้เพราะอาศัยกลไกความสัมพันธ์ของภาคธุรกิจเองเป็นตัวผลักดันให้เกิดการปรับปรุงดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมโดยที่กลุ่มธุรกิจใหญ่ๆ เป็นแกนนำ

การที่บริษัทข้ามชาติหรือผู้ประกอบการรายใหญ่ของประเทศ ซึ่งเป็นผู้รับซื้อชิ้นส่วนหรือผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของผู้ประกอบการรายย่อย ประกาศนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ และใช้อำนาจในการซื้อขอร้องให้ซัพพลายเออร์ของตนดำเนินการปรับปรุงด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้บริษัทซัพพลายเออร์ต้องดำเนินงานตอบสนองความต้องการของบริษัทผู้ซื้อ แนวทางการดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจที่เหมาะสมเพื่อช่วยพัฒนาธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กของประเทศไทย คือการให้บริษัทผู้ซื้อขอความร่วมมือจากซัพพลายเออร์และให้ความ

ช่วยเหลือแนะนำแก่ซัพพลายเออร์เพื่อให้สามารถปรับปรุงผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งบริษัทผู้ซื้อต้องพยายามทำความเข้าใจกับซัพพลายเออร์ว่าการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของซัพพลายเออร์จะส่งผลเชิงบวกโดยตรงต่อซัพพลายเออร์ ทั้งในแง่ของการลดต้นทุนการผลิตและลดความเสี่ยงในด้านกฎหมายและการลงทุน

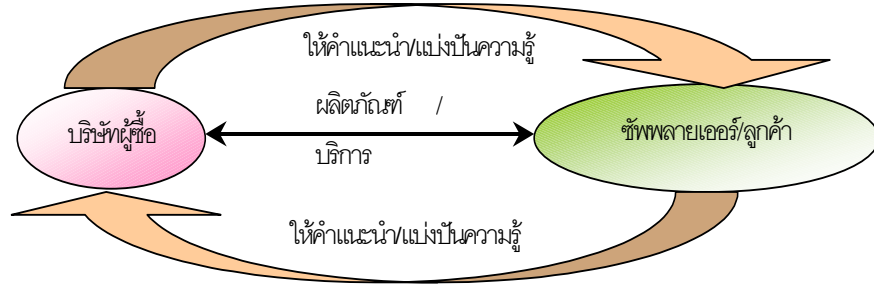
2.2.3.3 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการสนับสนุนภาครัฐกิจ

1. ผลักดันมาตรการในการสนับสนุนและส่งเสริมให้ภาคธุรกิจดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ คือการให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคและให้คำปรึกษาแก่ซัพพลายเออร์ ในหลักการ “พี่ช่วยน้อง” โดยการแบ่งปันความรู้ด้วยการฝึกอบรมและการเป็นที่ปรึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นที่บริษัทผู้ซื้อควรดำเนินการ เพื่อให้ซัพพลายเออร์สามารถปรับตัวในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ เพราะส่วนใหญ่บริษัทซัพพลายเออร์ที่มีขนาดเล็กมักขาดความรู้ด้านเทคนิคที่จะมาช่วยพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงงาน หรือขาดมุมมองในด้านการบริหารต้นทุน การใช้ทรัพยากร และการบำบัดของเสีย ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานมีไม่เต็มที่ นอกจากนี้ หากจะมุ่งดำเนินโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจกับวิสาหกิจขนาดย่อมและขนาดกลาง หรือ SMEs บริษัทผู้ซื้อควรมีรูปแบบหรือวิธีการที่สามารถนำไปใช้ได้เลย เช่น มี know-how ในการจัดการสิ่งแวดล้อมหรือการบริหารจัดการที่สามารถนำไปใช้ได้จริง

2. การสร้างช่องทางประชาสัมพันธ์และการเข้าถึงข้อมูลของ SMEs โดยที่ภาครัฐควรจัดหน่วยงานหลักทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ประโยชน์ที่บริษัทผู้ซื้อและซัพพลายเออร์ได้รับจากการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจรวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับภาคธุรกิจ

3. จัดทำกลยุทธ์ด้าน GSC ส่งเสริมธุรกิจเฉพาะกลุ่มอย่างจริงจังในการผลักดันให้เกิดการดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ ควรจำแนกบริษัทผู้ซื้อออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ซื้อที่ผลิตเพื่อส่งออก ซึ่งมีแรงขับเคลื่อนจากข้อบังคับหรือกฎระเบียบจากต่างประเทศ วิธีการคือ ต้องมีการวิเคราะห์กลุ่ม supply chain ที่ได้รับผลกระทบ และวิเคราะห์เทคโนโลยีที่สนับสนุนการปรับปรุงผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิต และ 2) กลุ่มผู้ซื้อที่ผลิตเพื่อจำหน่ายในประเทศ ซึ่งยังไม่มีแรงผลักดันจากผู้บริโภคชาวไทยอย่างชัดเจนต้องใช้วิธีการอาสาสมัคร เช่น การรวมตัวกันของบริษัทผู้ซื้อเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง หรือการสร้างและยกระดับมาตรฐานการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของบริษัทผู้ซื้อโดยได้รับสิ่งจูงใจจากภาครัฐ

กรอบที่ 2 กรณีศึกษา: การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ (Greening the Supply Chain : GSC)

หลักการ “พี่ช่วยน้อง” โดยการแบ่งปันความรู้ด้วยการฝึกอบรมและการเป็นที่ปรึกษา

การให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและให้คำปรึกษาแก่ซัพพลายเออร์ในหลักการ “พี่ช่วยน้อง” โดยการแบ่งปันความรู้ด้วยการฝึกอบรมและการเป็นที่ปรึกษา เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นที่บริษัทผู้ซื้อควรดำเนินการ เพื่อให้ซัพพลายเออร์สามารถปรับตัวในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ เพราะส่วนใหญ่บริษัทซัพพลายเออร์ที่มีขนาดเล็กมักขาดความรู้ด้านเทคนิคที่จะมาช่วยพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงงาน หรือขาดมุมมองในด้านการบริหารต้นทุน การใช้ทรัพยากร และการบำบัดของเสีย ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานมีไม่เต็มที่

ตัวอย่าง : การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ โดยใช้หลักการ พี่ช่วยน้อง

บริษัทผู้ซื้อ	บริษัทซัพพลายเออร์	โครงการ
บริษัท แอ็ดวานซ์อะโกร จำกัด (มหาชน)	1. บริษัท 304 Transportation จำกัด	การรณรงค์เพื่อการใช้งานน้ำมันอย่างประหยัดในรถบรรทุกเพื่อการขนส่ง
	2. บริษัท เอ เอ คอร์ จำกัด	1. การตัดแยกขยะในโรงงาน 2. การลดค่าใช้จ่ายไฟฟ้าในการผลิต
บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน)	1. ห้างหุ้นส่วนจำกัด พี.ที.พัฒนาการ	1. การจัดทำระบบ 5 ส. ในโรงงาน 2. การจัดการระบบระบายน้ำ 3. การตัดแยกขยะในโรงงาน
	2. บริษัท อี.ที.ชลบุรีขนส่ง (1996) จำกัด	1. การจัดทำระบบ 5 ส. ในโรงซ่อม 2. การปรับปรุงบ่อตกไขมันในโรงซ่อม 3. จัดทำฐานข้อมูลเพื่อเก็บข้อมูลการใช้น้ำมันของรถบรรทุกแต่ละคันและออกมาตรการประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิง
	3.บริษัท พรชัย 1991 จำกัด	1. การจัดทำระบบ 5 ส. ในโรงงาน 2. การใช้วัสดุอย่างมีประสิทธิภาพ 3. การบำรุงรักษาเครื่องจักรเพื่อลดการใช้ไฟฟ้า 4. การดำเนินการเพื่อความปลอดภัยในโรงงาน โดยการจัดเก็บถังแก๊สและสารเคมีอย่างเหมาะสมเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ

ที่มา : โครงการ “การพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจในบริบทไทย”, สิงหาคม 2548.

ตัวอย่างผลประโยชน์ที่ได้รับ	
ประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม	ประโยชน์ด้านการเงิน
บริษัท ชีพพลายเออร์	
บริษัท 304 Transportation จำกัด	
- ไม่มีรถเกิดอุบัติเหตุ หรือโดนจับในเรื่องการบรรทุกน้ำหนักเกิน หรือกระทำความผิดข้อบังคับ	- ประหยัดค่าน้ำมันได้ 1,047,000 บาท ภายใน 4 เดือน คือ กันยายน – ธันวาคม 2547
บริษัท เอ เอ คอร์ จำกัด	
- สามารถลดการใช้ไฟฟ้าได้ 26.21 หน่วยต่อความยาวแกน 1 กิโลเมตร - ลดการใช้กาว	- ค่าไฟฟ้าเมื่อคิดเทียบกับหน่วยความยาวแกนที่ผลิตได้ลดลง 187 หน่วยต่อกิโลเมตร ทำให้สามารถประหยัดได้ 69,409 บาท และเมื่อคิดเทียบกับปริมาณกระดาษผลิตแกน ที่ใช้ได้ ค่าไฟฟ้าลดลง 29,910 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 10.4 - ประหยัดค่ากาว ได้ 63,848 บาท
ห้างหุ้นส่วนจำกัด พี.ที.พัฒนาการ	
- ผู้บริหารและพนักงานได้ความรู้เกี่ยวกับหลักการทำ 5ส - ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชนรอบข้าง โดยเฉพาะเรื่องการจัดการกองเศษเหล็กและมูลฝอย - จำนวนครั้งของการเกิดอุบัติเหตุลดลง อันเนื่องมาจากการจัดการพื้นที่และสินค้าอย่างเป็นระเบียบ	- ลดต้นทุนจากโครงการ 5ส (ปี 2547) ได้ประมาณ 170,000 บาท จากการสะอาด และคัดแยกเศษเหล็ก และนำเศษเหล็กมาตัดใช้ใหม่เป็นวัตถุดิบ
บริษัท อี.ที.ชลบุรีขนส่ง (1996) จำกัด	
- ทำให้รู้ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ 5 ส. - สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับพนักงาน - พนักงานได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น โรงงานสะอาดขึ้น เป็นการสร้างความประทับใจให้กับลูกค้าที่มาติดต่อ	- เศษเหล็กเก่าที่นำขึ้นมาจากกองที่ไม่ได้ใช้แล้ว ประมาณ 30 ตัน สามารถนำไปขายเป็นเศษเหล็กได้ตันละ 8,000 บาท หรือคิดเป็นเงิน 240,000 บาท
บริษัท พรชัย 1991 จำกัด	
- การนำ 5ส. มาใช้ในโรงงาน ทำให้โรงงานมีเนื้อที่ใช้อย่างมากขึ้น สะอาดขึ้น เป็นระเบียบขึ้น - มีการจ้างพนักงานเพิ่ม 2 คน เพื่อเก็บกวาดเศษซากสิ่ง และทำความสะอาดโรงงานตลอดเวลา ทำให้พนักงานประจำเครื่องไม่ต้องเสียเวลาในการทำความสะอาด	- ได้นำเศษซากสิ่งทั้งหมด 1.4 ตันต่ออาทิตย์ ไปขายได้ กิโลกรัมละ 4.5 บาท
บริษัทผู้ซื้อ	
บริษัท แอ็ดวานซ์เออร์ จำกัด (มหาชน)	
<ul style="list-style-type: none"> ● ทำให้บริษัทมีภาพพจน์ที่ดี เนื่องจากได้ช่วยบริษัทผู้ค้าให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมดีขึ้น แต่ไม่มีผลต่อต้นทุน เพราะราคาซื้อที่ตกลงกันก็ยังไม่ลดลง 	
บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน)	
<ul style="list-style-type: none"> ● เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กร และสอดคล้องตามนโยบายการจัดการของ บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) ● ได้รับมอบงานตรงเวลา เนื่องจากคนงานมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น เพราะสภาพแวดล้อมในการทำงานของ ชีพพลายเออร์ดีขึ้น 	

ที่มา :โครงการ “การพัฒนาแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจในประเทศไทย”, สิงหาคม 2548.

*ความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจ (Corporate Social Responsibility : CSR)***2.2.4.1 สถานการณ์ในปัจจุบัน**

ปัจจุบันกระแสในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจที่ผลักดันให้องค์กรธุรกิจตื่นตัวสนใจต่อปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมนอกเหนือไปจากการมุ่งทำกำไรและเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมปฏิบัติ นับวันจะกลายเป็นกระแสที่หลายฝ่ายในสังคมทั้งในประเทศและระดับนานาชาติต่างหันมาให้ความสำคัญอย่างมาก

หลักการ และแนวคิดด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจ ได้ขยายตัวออกไปภายใต้กรอบที่ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการที่ภาคธุรกิจมีความเป็นพลเมืองดี และสะท้อนภาพขององค์กรที่เป็นบริษัทภิบาล ซึ่งส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ขององค์กร เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ปัจจุบันการขยายตัวของแนวคิดนี้ได้ครอบคลุมไปถึงสถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนองค์กรธุรกิจ โดยหันมาสนใจที่จะผลักดันให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง กิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจในปัจจุบันอาจแบ่งตามรูปแบบของกิจกรรมได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) ประเภทกิจกรรมเพื่อการกุศล เช่น การบริจาคเงินสนับสนุนโครงการสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ และการทำงานอาสาสมัครโดยพนักงานขององค์กร เช่น การทำโครงการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนที่องค์กรตั้งอยู่ และ 2) ประเภทกิจกรรมที่เป็นการปกป้องผลประโยชน์ของภาคีต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรธุรกิจ

จากรายงานผลการวิจัยเรื่องการสำรวจพฤติกรรมทัศนคติของผู้บริโภคเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย โดยสถาบันคีนันแห่งเอเชีย ร่วมกับ ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ เมื่อเดือนกันยายน 2548 และการรวบรวมข้อมูลในรายงานการสำรวจเบื้องต้นถึงระดับของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยซึ่งจัดทำโดยสถาบันคีนันแห่งเอเชีย เมื่อเดือนธันวาคม 2548 พบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจขนาดกลาง และขนาดเล็กยังมีค่อนข้างน้อยและไม่ปรากฏให้เห็นเป็นระบบอย่างชัดเจน การตอบแทนกลับคืนสู่สังคมของภาคธุรกิจโดยส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของการบริจาคตามความสมัครใจของเจ้าของกิจการ ในขณะที่บริษัทขนาดใหญ่ระดับข้ามชาติและบริษัทไทยขนาดใหญ่และขนาดกลางบางรายที่ตั้งมานานและมีผลประกอบการที่มั่นคงมีความสามารถในการตอบแทนกลับคืนสู่สังคมและทำเป็นระบบมากกว่าธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก และบางกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน เช่น กลุ่มผลิตพลังงาน อุตสาหกรรมปิโตรเคมี และธุรกิจการเงินการธนาคาร ได้มีพัฒนาการไปในระดับการทำโครงการพัฒนาเพื่อชุมชนสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาวเพื่อความยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการสร้างและส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมจากนี้ไป จะมีความเข้มข้นขึ้นเป็นลำดับเพราะจะมีการประชุมเพื่อเตรียมการร่างระเบียบของ ISO 26000 ที่ว่าด้วยเรื่อง

ความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจ แพร่หลายยิ่งขึ้นอีกแรงหนึ่ง ซึ่งจะเป็นก้าวที่สำคัญต่อไป

2.2.4.2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการสนับสนุนภาคธุรกิจ

มาตรการสนับสนุนภาคธุรกิจให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยผ่านกระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจให้แก่ภาคธุรกิจ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของภาคธุรกิจให้มีทักษะในการประกอบการอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในเชิงแข่งขันในระดับโลกและเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่กระตุ้นให้ภาคธุรกิจทำกิจการเพื่อตอบสนองเป้าหมายหลักของธุรกิจอันได้แก่ ผลประกอบการที่มีกำไร ขณะเดียวกันต้องดำเนินกิจการอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ธุรกิจมีสถานะเป็นพลเมืองในสังคมนั้น ๆ ซึ่งแนวความคิดในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายทั้งสามด้าน อันได้แก่การสร้างผลกำไรที่ช่วยขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจขยายตัว การรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาด้านสังคมโดยเน้นความเป็นอยู่ของประชากรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนี้ จะเป็นกลไกที่จะนำพาธุรกิจให้ดำเนินกิจการให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

3. การสร้างความร่วมมือของเครือข่ายภาคีธุรกิจ

การสร้างความร่วมมือของเครือข่ายภาคีธุรกิจในการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากความร่วมมือของภาคีธุรกิจจะเป็นกลไกในการขยายผลการดำเนินงานที่ทำให้ผู้ผลิตรายอื่น ๆ เห็นความสำคัญของการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันภาคธุรกิจได้มีการจัดตั้งเครือข่ายหรือเวทีธุรกิจเพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนจนประสบการณ์การดำเนินธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมอันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป เช่น

คณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย (Thailand Business Council for Sustainable Development : TBCSD)

เป็นองค์กรที่มีได้แสวงหาผลกำไร ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2536 โดยนักธุรกิจระดับแนวหน้าของประเทศไทย จำนวน 45 คน จากองค์กรธุรกิจ 35 องค์กร นำโดย นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นประธานคณะกรรมการ มีเป้าหมายที่จะเสริมสร้างจิตสำนึกร่วมของคนไทยทั้งที่เป็นหน่วยงาน องค์กร และประชาชนในการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมและสร้างแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนด้วยแบบอย่างของ “ธุรกิจสีเขียว” หรือ “ธุรกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม” ด้วยการดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการสร้างธุรกิจกรรมร่วมกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและแนวปฏิบัติทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมให้วงการธุรกิจและประชาชนทั่วไป

กิจกรรมที่ดำเนินการประกอบด้วย 3 แนวทางหลัก คือ โครงการเพื่อการพัฒนาโยบายของประเทศ โครงการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรสมาชิกและแนวปฏิบัติที่ดีของธุรกิจ และโครงการเพื่อสนับสนุนและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและรักษามรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิต โดยมีสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยทำหน้าที่เป็นเลขานุการรับผิดชอบดำเนินกิจกรรมตามที่คณะกรรมการฯ ได้กำหนดไว้ ผลงานของ TBCSD ที่โดดเด่น ได้แก่ การริเริ่มโครงการฉลากเขียวขึ้นในประเทศไทย โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงอุตสาหกรรม โครงการส่งเสริมให้บริษัทสมาชิกปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนาธุรกิจและสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืนตามบัญญัติ 10 ประการของสภาธุรกิจโลกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การริเริ่มโครงการนำร่องการนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 มาใช้กับองค์กรสมาชิก เป็นต้น

3.2 เครือข่ายการดำเนินงานด้านนิเวศเศรษฐกิจและการผลิตที่สะอาด (Thailand Network of Eco-efficiency and Cleaner Production : TNEC)

จัดตั้งขึ้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2542 เกิดจากการรวมตัวโดยสมัครใจของกลุ่มบุคคลจากส่วนต่างๆ ของประเทศไทย ที่ต้องการกระตุ้น ผลักดัน สนับสนุน และดำเนินกิจกรรมด้านการป้องกันมลพิษและเทคโนโลยีสะอาดในประเทศไทยในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคมเป็นไปอย่างยั่งยืนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน วัตถุประสงค์ของเครือข่ายคือ การเป็นศูนย์กลางการรวบรวม แลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะด้านนิเวศเศรษฐกิจและการผลิตที่สะอาด TNEC ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม (ในขณะนั้น) และหน่วยงานต่างๆ โดยมีสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเครือข่ายร่วมกับกรมควบคุมมลพิษ ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้นประมาณ 600 คน

3.3 กลุ่มดูแลด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsible Care) ในประเทศไทย

เกิดจากการที่กลุ่มอุตสาหกรรมเคมีของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้รับหลักการ Responsible Care ของ International Council of Chemical Associations : ICCA เข้ามาใช้ในบริษัทเมื่อปีพ.ศ. 2539 เพื่อให้สมาชิกได้ให้ความสำคัญต่อสุขภาพ ความปลอดภัย และสิ่งแวดล้อมในการดำเนินธุรกิจและต่อสังคมส่วนรวม และได้จัดตั้งคณะกรรมการบริหารกิจกรรม Responsible Care ขึ้น ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นคณะกรรมการบริหาร Responsible Care ซึ่งมีวิสัยทัศน์คือ “อุตสาหกรรมดูแลด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวนกว่า 80 บริษัท ซึ่งตัวแทนสมาชิกมีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการบริหาร Responsible Care เข้ามาบริหารตามวาระทุกๆ 2 ปี และมีการประชุมคณะกรรมการทุกเดือน⁵

⁵ เรียบเรียงจากเอกสารเผยแพร่ของคณะกรรมการบริหาร Responsible Care กลุ่มอุตสาหกรรมเคมี

3.4 The Greening of Industry Network – Asia : GIN-Asia

เป็นเครือข่ายที่ได้จัดตั้งขึ้นในปี 2541 โดยมีสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ประสานงาน GIN-Asia เป็นสำนักงานสาขาเอเชียของ GIN ซึ่งเป็นเครือข่ายนานาชาติของนักวิจัย นักการศึกษา ธุรกิจ สมาคม องค์กร และหน่วยงานภาครัฐ ที่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1990 โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาความรู้และแปลผลไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งแวดล้อม และสังคม ไปสู่นาถดที่ยั่งยืน รวมถึงกิจกรรม การกระตุ้น ประสานงาน และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของภาคีต่างๆ ในเรื่องนโยบายและการวางแผนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน GIN มีสำนักงานอีก 2 สาขา คือ มหาวิทยาลัย Clark ประเทศสหรัฐอเมริกา และมหาวิทยาลัย Twente ประเทศเนเธอร์แลนด์ สำหรับกิจกรรมในประเทศไทยเป็นการประชุมวิชาการประจำปี

3.5 กลุ่มความร่วมมือระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มอุตสาหกรรมไทยเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือกลุ่ม IN (Industries and Non-government Organization : IN Group)

ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจากทั้งภาคอุตสาหกรรมและองค์กรพัฒนาเอกชน ก่อตั้งขึ้นวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันในการนำเทคโนโลยีสะอาด (Cleaner Technology) ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับองค์กรของสมาชิก และสนับสนุนซึ่งกันและกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมและปฏิบัติตามแนวทางและยุทธวิธีเทคโนโลยีสะอาด เพื่อให้เกิดการยอมรับและการปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ ยังร่วมกันเผยแพร่องค์ความรู้ และความร่วมมือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเทคโนโลยีสะอาดและนวัตกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับให้แพร่หลายสู่ทุกๆ ส่วนที่เกี่ยวข้องในสังคมอีกด้วย

3.6 ศูนย์ธุรกิจกับความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility Center in Thailand)

เกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี 2542 ภายใต้เครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Social Venture Network : SVN) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างจิตสำนึกทางธุรกิจที่นำไปสู่การเคารพสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงสิทธิของชุมชนและสังคมการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่ยุติธรรมสำหรับทุกฝ่าย โดยตระหนักถึงความแตกต่างทางทรัพยากร โอกาส และศักยภาพที่เป็นจริงของแต่ละองค์กรหรือบุคคล โดยให้เกิดเวทีในการแลกเปลี่ยน อภิปราย การฝึกอบรม และสร้างเครือข่ายในหมู่ผู้นำธุรกิจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อส่งเสริมแนวคิดธุรกิจกับความรับผิดชอบต่อสังคม

3.7 เครือข่ายการจัดซื้อที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย (Thailand Green Purchasing Network : TGPN)

เกิดจากการรวมตัวของหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มผู้ผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สมาคมธุรกิจ องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความสนใจร่วมกันในการเผยแพร่แนวคิดเรื่องการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มก่อตั้งในปี 2547 มีสมาชิกที่เป็นองค์กรร่วมก่อตั้งจำนวน 5 องค์กร ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สมาคมบริหารงานจัดซื้อและซัพพลายเชนแห่งประเทศไทย เครือข่ายการดำเนินงานด้านนิเวศเศรษฐกิจและการผลิตที่สะอาด สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย และสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสินค้าจากเขียว และเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด เผยแพร่ข้อมูลขององค์กรผู้ผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมให้เกิดการจัดซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการขยายตลาดซึ่งเป็นการจัดการด้านอุปสงค์ (demand-side) ควบคู่ไปกับการจัดการด้านอุปทาน (supply-side) ผลลัพธ์สุดคือ เกิดจิตสำนึกความตระหนัก และมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นในภาพรวมของประเทศ โดยในเริ่มแรก ได้รับการสนับสนุนการดำเนินการจัดตั้งเว็บไซต์เครือข่าย TGPN จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ซื้อและผู้ขายสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้มาแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน เชื้อต่อการได้รับข้อมูลข่าวสารและการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ซึ่งเป็นการขยายตลาดของผู้ผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

4. ข้อเสนอแนะแนวทางการสนับสนุนของภาครัฐ

การที่ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางทฤษฎีใหม่ คือ “เศรษฐกิจจากฐานความรู้” (Knowledge-based Economy) โดยค่านึงว่า แต่ละประเทศจะต้องแข่งขันกันพัฒนาสินค้าเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานฝีมือต่ำในประเทศลง และมีการประสานความร่วมมือกันทั้งในหมู่ผู้ผลิตสินค้าประเภทเดียวกัน (Clustering) หรือมีทำเลที่ตั้งอยู่ในนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-economy) กลุ่มเดียวกัน การพัฒนา “ธุรกิจที่ยั่งยืน” ก็เป็นอีกคำตอบหนึ่งที่ภาครัฐต้องเร่งดำเนินการและขยายผลให้แพร่หลายในวงกว้างร่วมกับวิธีการและกลไกอื่น ๆ พร้อมกันไป

ภาครัฐต้องเข้าใจว่า การพัฒนาธุรกิจที่ยั่งยืนไม่ได้เป็นแนวทางที่ขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นเป้าหมายหลักของประเทศ และต้องทำให้ภาคธุรกิจเข้าใจให้ได้ว่า การพัฒนาธุรกิจที่ยั่งยืนไม่ได้เป็นแนวทางที่ขัดขวางการพัฒนาธุรกิจ หรือทำหายนต่อการอยู่รอดของธุรกิจ แต่เป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการการบริโภคของประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมถึงกระบวนการผลิตและรูปแบบการบริโภคก็ต้องปล่อยของเสียหรือมลพิษออกน้อยที่สุด ทั้งนี้ เพื่อความกินดีอยู่ดีและมาตรฐานชีวิตของคนไทยที่พึงได้รับจากการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี การที่จะปล่อยให้ภาครัฐดูแลและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมแต่เพียง

ฝ่ายเดียวนั้นไม่เพียงพอและไม่ทันกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้การลดการใช้ทรัพยากรส่วนเกินให้ได้มากที่สุดหรือมีการใช้อย่างคุ้มค่าสูงสุด และปล่อยมลพิษออกน้อยที่สุดจะช่วยลดต้นทุนให้ต่ำที่สุด และทำให้ธุรกิจสามารถกำหนดราคาขายให้ได้ต่ำกว่าคู่แข่งด้วยเช่นกัน

ภาครัฐต้องสร้างกลไกที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ธุรกิจใช้เครื่องมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในองค์กรให้ดีขึ้น โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เช่น การออกกฎหมายตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) การให้ความรู้ข้อมูลข่าวสาร การสร้างระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) ให้กลุ่มธุรกิจขนาดเล็ก การสร้างฐานข้อมูลระดับชาติที่เชื่อถือได้ และการส่งเสริมด้านระบบภาษีอากร

ภาครัฐควรจะต้องจัดให้มี “เจ้าภาพ” เพื่อรวบรวมนโยบาย มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่จะก่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ของหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ประสานงานกับภาคธุรกิจและเครือข่าย และจัดเวทีให้ภาคธุรกิจได้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านความคิดและการดำเนินการ เพื่อผลักดัน ขยายผลสนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาธุรกิจที่ยั่งยืน ตลอดจนกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาในแต่ละปีและต้องมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

ภาครัฐในฐานะผู้บริโภคขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ จะต้องสร้างให้เกิดอุปสงค์สินค้าสีเขียว (Green Demand) ในตลาด เพื่อให้กลไกด้านการตลาดขับเคลื่อน เนื่องจากการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการสร้างตลาดผลิตภัณฑ์สีเขียว จะช่วยให้ผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศ ผ่านอำนาจในการซื้อผลิตภัณฑ์ โดยการออกกฎหมายที่ให้หน่วยงานภาครัฐต้องจัดซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือเอื้อให้สามารถจัดซื้อสินค้าสีเขียวในราคาที่แพงกว่าสินค้าปกติได้ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจต่อธุรกิจในการผลิตสินค้าสีเขียวมากยิ่งขึ้น ซึ่งขณะนี้ รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ และธนาคารเพื่อการพัฒนาก็ได้เริ่มให้ความสนใจต่อการเพิ่มอุปสงค์สินค้าสีเขียว

การเป็นธุรกิจที่ยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่ได้จำกัดกิจกรรมเฉพาะการผลิตและการบริการเท่านั้น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ในเรื่องสิ่งแวดล้อมของภาคธุรกิจ ก็เป็นกลไกที่สำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมของประชาชน องค์กรธุรกิจควรทำโฆษณาประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของการให้การศึกษามากขึ้น เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของการบริโภคกับผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้บริโภคเกิดความเข้าใจและหันมาใช้สินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนได้

เพื่อผลักดันให้ภาคธุรกิจสามารถปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น ภาครัฐควรกำหนดมาตรการให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ทั้งนี้โดยการทบทวนกำลังเจ้าหน้าที่ให้เหมาะสมกับจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ และการได้รับขีดความสามารถ

ด้านการกำกับดูแลปัญหาสิ่งแวดล้อมของโรงงานให้กับเจ้าพนักงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง

นอกจากนั้น ภาครัฐควรใช้มาตรการจูงใจ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ประกอบการหันมาใส่ใจกับการดูแลสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยการอาศัยกระบวนการให้รางวัลระดับชาติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคม กระบวนการดังกล่าวต้องเน้นให้เป็นความโปร่งใส ความมีประสิทธิภาพ และมีความมีความหมายเพื่อให้เกิดการยอมรับในผลการคัดเลือกโดยแท้จริง

ภาครัฐต้องปรับปรุงกลไกการตรวจติดตามผลปฏิบัติงานของภาคธุรกิจในการดำเนินงานตามข้อบังคับของกฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยการใช้มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคธุรกิจมีความรู้และทักษะในการจัดทำระบบข้อมูล สามารถออกรายงานเพื่อการประเมินติดตามผลของหน่วยงานภาครัฐได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ภาครัฐอาจอาศัยมาตรการสนับสนุนโดยการจัดให้มีระบบตรวจสอบเฉพาะในพื้นที่ต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือแบบไตรภาคีระหว่างภาครัฐ-องค์กรธุรกิจ-องค์กรตัวแทนชุมชนและผู้บริโภค

ขณะนี้ การดำเนินธุรกิจและการเป็นผู้นำทางธุรกิจได้เข้าสู่ยุคใหม่ การที่จะตัดสินว่าบริษัทใดมีผลการดำเนินงานที่ดี ไม่ได้พิจารณาจำกัดอยู่เฉพาะผลกำไรและอัตราการเติบโตของธุรกิจเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงการเป็นพลเมืองดีที่ให้สิ่งตอบแทนต่อสังคมส่วนรวมด้วย ความเชื่อมั่นของลูกค้าและประชาชนต่อการดำเนินงานของบริษัทจะเกิดขึ้นได้ ต้องเป็นผลสืบเนื่องจากการที่ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและได้ดำเนินธุรกิจที่เป็นเชิงบวกต่อสังคม การส่งเสริมให้ธุรกิจไทยมีความรู้เรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาธุรกิจโดยคำนึงถึงผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจ การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม และการตอบแทนต่อสังคม (Triple Bottom Line) และการพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้ธุรกิจไทยสามารถเตรียมพร้อมต่อการท้าทายในการทำธุรกิจยุคใหม่ได้

5. บทสรุป

มาตรการทางกฎหมาย เพื่อลดการบังคับใช้กฎหมายที่ขาดความเท่าเทียมทางธุรกิจ ลดความซ้ำซ้อนของหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม เพิ่มความยอมรับของชุมชน ประกอบด้วย

1. เพิ่มทรัพยากรบุคคลและขีดความสามารถเพื่อดำเนินการบังคับใช้กฎหมายในกลุ่มที่ยังมีปัญหาไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างจริงจัง
2. สร้างเสริมระบบตรวจติดตามการปฏิบัติตามกฎหมายโดยพหุภาคีให้แข็งแกร่งและมีประสิทธิภาพ

3. สนับสนุนและส่งเสริมให้มีกลไกการตรวจสอบโดยภาคสังคม และการจัดทำรายงานสิ่งแวดล้อมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับรู้ โดยการพัฒนาภาคธุรกิจให้มีขีดความสามารถในการจัดทำข้อมูลเพื่อการประเมินผลปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม และการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม

มาตรการด้านแรงจูงใจ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้องค์กรธุรกิจแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมดีขึ้นประกอบด้วย

1. สนับสนุนและส่งเสริมภาคธุรกิจให้เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีการค้าโลก โดยอาศัยเครื่องมือเชิงรุกด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจ การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น รวมทั้งผลักดันการบูรณาการเทคโนโลยีสะอาดเข้าไปในแผนปฏิบัติการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคธุรกิจในทุกระดับ
2. สนับสนุนและส่งเสริมผู้บริหารภาคธุรกิจให้ยึดมั่นในแนวทางการบริหารงานที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยสร้างกลไกการประกาศเกียรติคุณและให้ความสำคัญต่อการกระทำความดีเน้นให้มีกระบวนการมอบรางวัลเกียรติยศระดับชาติที่มีคุณภาพดี และประสิทธิภาพสูงสามารถแสดงคุณค่าเป็นที่ยอมรับในสังคมอย่างแท้จริง
3. สนับสนุนและส่งเสริมการเข้าถึงองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมกับภาคธุรกิจโดยจัดให้มีหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ดูแลกลไกส่งเสริมและสนับสนุนการนำหลักการแนวคิดเทคโนโลยีสะอาดให้มีการเรียนรู้ นำไปใช้ และขยายผลอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วในทุกภาคที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ภาครัฐยังต้องจัดตั้งหรือพัฒนาศูนย์ข้อมูลของรัฐให้มีศักยภาพในการให้ข้อมูลและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีกับภาคธุรกิจ หรือส่งเสริมแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ให้เกิดขึ้นในวงกว้างต่อไป
4. สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดความแข็งแกร่งของเครือข่ายภาคธุรกิจ โดยการสนับสนุนปัจจัยด้านการเงินอย่างเป็นรูปธรรม มีปริมาณเพียงพอที่จะทำให้เกิดพลังเครือข่ายอย่างชัดเจน

ภาคธุรกิจเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ถ้าภาคธุรกิจและภาครัฐร่วมมือร่วมใจกันก่อให้เกิดการดำเนินธุรกิจที่ยั่งยืน ประเทศไทยก็จะมีการพัฒนาเศรษฐกิจและประเทศอย่างยั่งยืนไปด้วยในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

จดหมายข่าว “ศูนย์ธุรกิจกับความรับผิดชอบต่อสังคม” โครงการภายใต้เครือข่ายเอสวีเอ็น (เอเซีย) ประเทศไทย, ฉบับที่ 3 ประจำเดือนมีนาคม, 2548

รายงานประจำปี 2545 ของเครือข่ายการดำเนินงานด้านนิเวศเศรษฐกิจและการผลิตที่สะอาด (TNEC).

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. 2543.โครงการจัดทำดัชนีสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม.รายงานฉบับสมบูรณ์. เสนอต่อกรมควบคุมมลพิษ

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. 2544. โครงการการพัฒนาดัชนีสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมไทย.รายงานฉบับสมบูรณ์. เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย .

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. สิงหาคม 2548.โครงการการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านคู่ค้าทางธุรกิจในบริษัทไทย. รายงานฉบับสมบูรณ์.เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดย

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.2546. อดีต อนาคต สิ่งแวดล้อมไทย. **เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี.**

สุเทพ อีระศาสตร์ 2548. บทความ “การบริหารที่ทำให้เกิดการใช้วัตถุดิบ ส่วนผสม พลังงานอย่างคุ้มค่ารวมถึงลดและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม” .รายงานประจำปี. สถาบันไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

“Changing Course: A Global Business Perspective on Development and the Environment” The MIT Press Cambridge, Massachusetts, London, England, 1992.

<http://www.siamglobe.com>

<http://www.tisi.go.th>

<http://empowermentthai.com>

